

DOI: [10.26565/2786-4995-2023-1-05](https://doi.org/10.26565/2786-4995-2023-1-05)

УДК 338.242

Світлана Кулакова

к.е.н., доцент

доцент кафедри економіки, підприємництва та маркетингу
НУ «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

36011, Україна, м. Полтава, Першотравневий проспект, 24

e-mail: slcveta@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-7149-0356

Анастасія Ткаченко

здобувачка вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

НУ «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

36011, Україна, м. Полтава, Першотравневий проспект, 24

e-mail: tkachenkoanastasia17@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-4931-0256

Марія Разно

здобувачка вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

НУ «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

36011, Україна, м. Полтава, Першотравневий проспект, 24

e-mail: mafinka.14r@gmail.com; ORCID ID: 0009-0004-6002-4693

СУЧАСНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Зараз в складних економічних умовах в Україні для підприємств стає актуальним питання ефективного управління витратами з урахуванням можливостей стимулювати економію ресурсів, прогнозування та контролю витрат, за системою «Витрати-випуск-прибуток».

Наразі в нашій державі постає питання забезпечення стабільного розвитку підприємств. Насамперед це пов'язано з військовою агресією проти України. Бізнесу доводиться протистояти внутрішнім і зовнішнім негативним процесам, які відбуваються як в державі так і поза її межами.

Підприємці все більше потребують підтримки та допомоги від економічно стабільних партнерів. Можливість підприємства ефективно вести господарську діяльність відзначається рівнем його витрат та собівартості, які характеризують його здатність забезпечити такий рівень фінансової стабільності, достатній для уникнення ризиків банкрутства та збитковості господарської діяльності.

Вище згадане дає можливості стабільно та динамічно розвиватися українським підприємствам. Саме вибір оптимальних аспектів та методів управління витратами створює основу для економічної стабільності та конкурентоспроможності підприємств на світовому ринку. Ринкові умови все більше підвищують вимоги щодо ефективного ведення господарської діяльності та максимізації прибутків. Цього можна досягти двома шляхами. Перший – за рахунок збільшення доходів (підвищення цін на продукцію). Другий – шляхом оптимізації витрат.

Варто відзначити, що в умовах автоматизації діяльності підприємств в світі особливого значення набуває процедура оптимізації витрат на основі моделювання бізнес-процесів. Питання управління витратами в цьому контексті все ж потребує детального дослідження. Вірогідна оцінка витрат є суттєва для формування правильних рішень та прийняття оптимальних дій. Тому це завдання вимагає висококваліфікованих працівників компанії для досконалого володіння прийомами та методами щодо застосування певних елементів структури управління витрат для вирішення певних ситуацій. Сучасні українські підприємства досі потребують таких співробітників.

В складних умовах господарювання для нашої держави, впровадження більш адаптованих до вітчизняних умов та специфіки ведення підприємницької діяльності важливе має методологічне значення, воно пояснюється необхідністю безперервного моніторингу витрат та підтримки конкурентоспроможності підприємства.

Ключові слова: витрати, управління витратами, аспекти управління витрат, методи управління витрат.

Рис.: 6, табл.: 1, бібл.:10

Вступ. В наш час основною проблемою будь-якої держави є гарантування сталого розвитку національної економіки. Саме застосування різних аспектів та методів управління витрат є одним із напрямів забезпечення ефективної діяльності і конкурентоспроможності підприємства на ринку.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Сутність категорії «управління витратами» серед українських та зарубіжних вчених приділяється багато уваги щодо її дослідження. Варто відмітити праці таких вчених, як А. Алейніков, С. Савлук, Л. Христинко, С. Ковтун, Г. Макухін, Т.Сльозко, та інші. У роботах таких вчених, як Ю. Погорелова, К. Друрі, Р. Купера, А. Ясінської, Д. Стерна, Ф. Визера, вказані різні аспекти управління витратами. Варто зазначити, що в наш час серед вчених досі не існує єдиного підходу щодо трактування поняття «управління витратами» та методів управління витратами, на що вказує необхідність та актуальність дослідження. Вказати та проаналізувати аспекти і методи управління витратами на підприємствах в Україні.

Результати дослідження. У сучасних умовах господарювання, де відбувається трансформація національної економіки у ринкову, вагоме місце посідає питання управління витратами, як важливої складової стратегічного розвитку підприємства. В економічній літературі існує багато визначень сутності «управління витратами». Більшість вчених розглядають це поняття як «складний багатоаспектний та динамічний процес, що включає управлінські дії, метою яких є досягнення високого економічного результату діяльності підприємства; система принципів та методів розробки і реалізації управлінських рішень, заснованих на використанні об'єктивних економічних законів» [1].

Управління витратами –це процес цілеспрямованого планування та контролю бюджету підприємства. Слугує зменшенню ризиків перевищення бюджету за допомогою точніших прогнозів майбутніх витрат. Ефективне управління витратами – шлях для досягнення високого економічного результату, а отже є невід'ємною частиною управління бізнесу(господарської діяльності).

Система управління витратами дає можливість відстежувати, аналізувати, контролювати витрати підприємства, швидко отримувати та реагувати на критичні ситуації для поліпшення ефективності виробництва. У системі управління витратами виокремлюють три аспекти : функціональний, організаційний і мотиваційний (рис.1) [2].

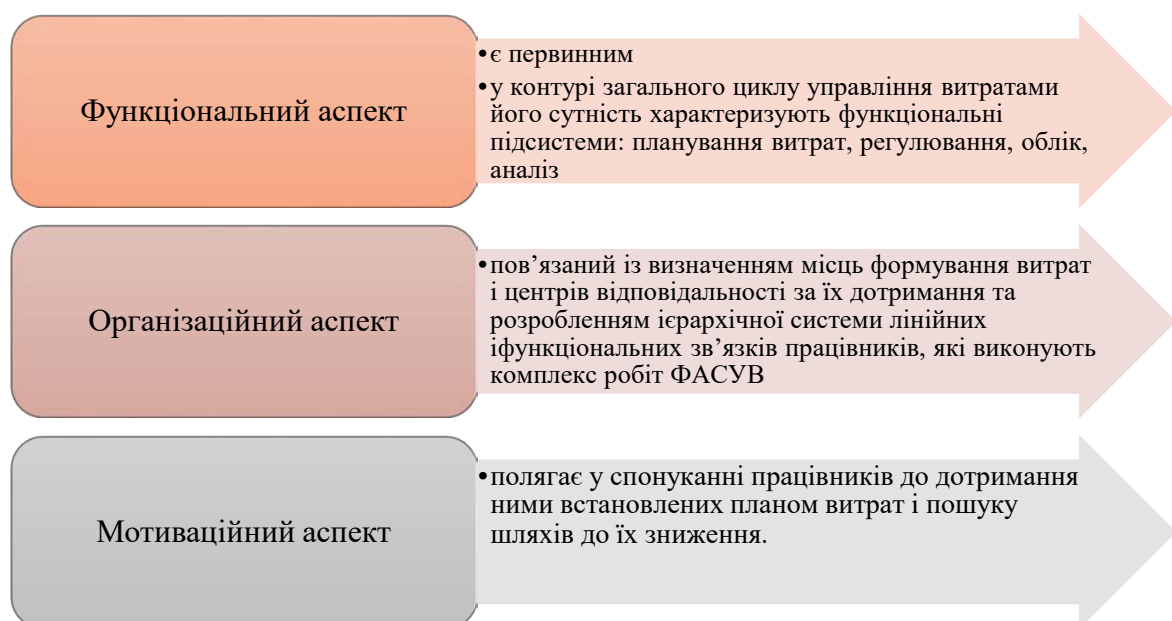

Рис.1. Аспекти управління витратами на підприємстві

Джерело: розроблено автором на основі джерел

Наразі українські підприємства перебувають в скрутному становищі. Економічна криза, пандемія Covid-19, повномасштабне вторгнення росії, військова агресія – все це спричинило втрату державного впливу на економічні процеси. Відбулося значне підвищення цін на енергоносії, матеріальні та сировинні ресурси, що призвели до різкого збільшення собівартості продукції, ти самим вплинули на діяльність українських підприємств. Згідно статистичних даних в період з 2019 по 2021 рік фінансові результати компаній не покращились, а з 2022 року опинились у складній ситуації [3]. Більшість вітчизняних підприємств зупинили свою діяльність через війну чи взагалі зруйновані, а ті, хто намагаються працювати та налагоджувати виробництво, наразі отримують збиток. Тож все вище зазначене потребує постійної роботи над вирішенням поставлених завдань оптимізації рівня витрат та забезпечення стійкості українських підприємств.

Аналізуючи витрати підприємства, є можливість дослідити доцільність і раціональність їх здійснення та визначити фактори, які на них впливають, резерви зниження витрат та їх напрями оптимізації; забезпечити інформаційну базу для планування та прийняття рішень. Елементи процесу управління витратами (рис.2). Управління витратами тісно пов'язане з менеджментом та економікою, поєднує в собі риси операційного та фінансового менеджменту з метою оптимізації витрат та максимізації успішної діяльності українських бізнесменів [5]. В умовах економічної кризи досягнення бажаного ефекту при найменшому задіянні ресурсів підприємства залежить від обраних методів управління витратами, що являє їх зниження.

Рис.2. Елементи процесу управління витратами

Джерело: [4]

Аспекти управління витратами є вагомими для бізнесу, оскільки допомагає у встановленні цін на товари та послуги. Розглянемо фактори, які впливають на управління витратами (рис.5)

Рис.5. Фактори, які впливають на управління витратами

Джерело: розроблено автором на основі джерел

Дослідивши фахову літературу, можемо зазначити, що методики управління витратами підприємства можна поділити на дві групи: за країнами походження та застосування (рис.3)

Рис.3. Групи наукових підходів до існуючих методів управління витратами

Джерело: удосконалено автором на основі опрацювання [6]

Сенс обраного підходу обумовлений тим, що до першої групи належать методи обліку витрат, які використовують країни колишнього радянського союзу, і які в наш час застосовують українські підприємці, а до другої групи належать методи обліку та управління витрат, які використовують країни далекого зарубіжжя і окремі з них застосовуються в Україні. Виходячи з зарубіжного досвіду в нашій країні дієві такі методи для аналізу витрат (таб.1)

Таблиця 1

Перелік методів управління витратами, які використовують підприємства в Україні

Методи управління витратами	Характеристика
Стандарт-кост	означає собівартість, яку встановлено заздалегідь.
Директ-костинг	собівартість розраховують за прямими витратами, до яких включають непрямі витрати в частині змінних витрат.
Таргет-костинг	метод управління витратами за цільовою собівартістю.
Кайзен-костинг	полягає в постійному вдосконаленні якості процесів на всьому підприємстві за участі всіх працівників, мотивуючи їх робити усе, що веде до зменшення непродуктивних витрат.
Абзорпшин-костинг	до собівартості продукції входять прямі та всі накладні витрати шляхом розподілу.
ABC-метод	передбачає виокремлення основних видів діяльності в межах підприємства.
Кост-кілінг	метод, особливостями застосування якого є зменшення витрат на оплату праці, а отже, скорочення штату працівників, вивільнення і продаж активів, що мало або зовсім не використовують, повне або практично повне зменшення витрат на соціальну сферу.
СVP-аналіз	ґрунтується на зіставленні трьох величин – витрат підприємства, доходу від реалізації й отримованого прибутку.
LCC-аналіз	розрахунок витрат за етапами життєвого циклу продукції.
Функціонально-вартісний аналіз	інструмент управління процесами, що вимірює вартість виконаної послуги.
Метод економічної доданої вартості	дає можливість прив'язати створення вартості до певних груп робітників або підрозділів і так отримувати критерій для диференційованої винагороди за виконану роботу.
Бенчмаркінг	процес пошуку еталонного економічно ефективнішого підприємства-конкурента з метою порівняння з власним, ідентифікація відмінностей, визначення їх причин, виявлення резервів зниження витрат.

Чітко побудована система управління витратами має регулювати раціональне та ефективне використання ресурсів, оцінювати альтернативні варіанти продукції і устаткування та прийняття управлінських рішень за всіма аспектами для забезпечення ефективного виробництва. В сучасному світі умови господарювання характеризуються глобалізацією, інтеграцією та інформатизацією усіх сфер діяльності, що потребує від керівників оперативного та ефективного плану дій з стратегічного розвитку підприємства. Українські бізнесмени переймають досвід зарубіжних колег, але мають певні перешкоди щодо досягнення успішних результатів.

Удосконалення системи управління витрат в Україні повинна забезпечити переваги надавання керівникам такої інформації :

- прийняття управлінських рішень щодо їх економічних наслідків;
- контролювати витрати за нормативами;
- розробка економічної стратегії;
- оцінка витрат;
- оцінка витрат структурних підрозділів підприємства;
- прийняття рішень щодо доцільності певного виробництва продукції.

В складних умовах для забезпечення ефективного функціонування компанії потрібно орієнтуватись на оптимізацію власних витрат за рахунок: підвищення технологічного рівня виробництва, зміна обсягів продукції, розширення асортименту, аналіз дефектів на виробництві, зниження собівартості виробів, вдосконалення системи обліку [7]. Отже, витрати підприємства мають аналізуватися базуючись на методологічні орієнтири для забезпечення оптимізації виробничих процесів, шукаючи найкоротші шляхи до визначення стратегії управління витратами.

На сьогодні в сфері управління витратами виробництва та фінансовими показниками діяльності українських підприємства існують такі проблеми :

- переорієнтувати вітчизняну теорію та набутий досвід на вирішення нових завдань у сфері управління підприємством;
- нові системи одержання інформації про витрати, застосовувати нові підходи до калькулювання собівартості, аналізу фінансових показників, а також методів контролю та прийняття управлінських рішень [8].

Зарубіжні методи управління витратами для бізнесу, які можна використати для допомоги контролю та підтримки витрат в необхідних межах (рис.5).

Рис.5. Допоміжні методи в управлінні витратами зарубіжних країн
Джерело: [9]

Насамперед, аспекти управління витратами сучасних українських підприємств залежать від обраних методів та їх оптимального поєднання. Попри численні розробки аспектів, методів та практичні рекомендації, міжнародний досвід з управління витрат в Україні згідно статистичних даних 26 відсотків промислових підприємств є збитковими.

Наведемо переваги управління витратами (рис.6) [11].

Переваги управління витратами	- допомагає контролювати конкретну вартість проєкту, а також загальну вартість бізнесу
	- можна легко передбачити майбутні витрати
	- попередньо визначені витрати можна підтримувати для цілей обліку для бізнесу
	- допомагає вживати заходів, необхідних для того, щоб ресурси та бізнес-операції були спрямовані на досягнення поставлених цілей
	- допомагає аналізувати довгострокові тенденції бізнесу
	- допомагає порівняти фактичні понесені витрати із запланованими, щоб дізнатися, чи якийсь компонент бізнесу витрачає більше, ніж очікувалося
	- допомагає проаналізувати позиціонування бізнесу з точки зору здійснення придбання з урахуванням компонента витрат
- сприяє кращому плануванню та фінансовому управлінню, а також більшій безпеці та видимості бюджету, що дозволяє приймати рішення, перш ніж потрапити в борги	

Рис.6. Переваги управління витратами

Джерело: [11].

Ведення будь-якого виду діяльності супроводжується проблемами та ризиками, але управління витратами є основною складовою, яка сприяє успіху. Формування ефективної системи управління витратами дає змогу досягти оптимальної економії ресурсів не змінюючи показники якості продукції та забезпечити стабільні показники рівня рентабельності підприємства на ринку [10]. Українським компаніям слід брати до уваги не лише внутрішні фактори, але і на зовнішні чинники економічного середовища для успішної діяльності, а й орієнтуватися на стратегічні цілі організації.

Висновки. Підсумовуючи все вище зазначене, можемо дійти таких висновків. Управління витратами є основним інструментом ведення будь-якої успішної підприємницької діяльності, що дозволяє займати лідируючі позиції на ринку та слугує одним з показників розвитку. Українські підприємці базуються трьома аспектами ведення своєї діяльності, це функціональний, організаційний та мотиваційний. На даний час у світі існує велика кількість методів управління витратами, обираючи один з них, підприємство керується своїми цілями, специфікою і масштабом, а також організаційною структурою. При здійсненні управління витратами українським підприємствам слід звертати увагу на внутрішні фактори і на зовнішні риси економічного середовища, прагнути оптимізації витрат та орієнтуватися на стратегічні цілі компанії. Успішне управління витратами забезпечує вдале ведення підприємницької діяльності.

Список використаної літератури

1. Сусіденко О.В. Формування системи забезпечення фінансової безпеки підприємства: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: за спец. 08.00.04 — економіка та управління підприємствами / ДВНЗ Хмельницький національний ун-т, Хмельницький, 2015. 220 с. URL: <http://www.khnu.km.ua/root/res/2-21-15-10.pdf> (дата звернення: 01.03.2023)
2. Чорна М.В., Смірнова П.В., Бугріменко Р.М. Ч – 75 Управління витратами : навч. посіб. / М. В. Чорна, 2017. – 166 с. URL: <https://xn--e1ajqk.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/12/Upravlyannya-vitratami-CHorna-M.-V..pdf> — (дата звернення: 01.03.2023)
3. Васюта В., Ткаченко А., Разно М. Економіка українського бізнесу в сучасних умовах. *Галицький економічний вісник*. 2022. Том 78-79. № 5-6. С. 138-145.

4. Турило А.М., Кравчук Ю.Б., Турило А.А. Управління витратами підприємства : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 120 с.
5. Сльозко Т. Методи обліку витрат чи методи управління витратами: проблеми дефініцій. Бухгалтерський облік і аудит. 2013. № 4. С. 16-21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boau_2013_4_4 (дата звернення: 01.03.2023)
6. Управління витратами підприємств в умовах невизначеності. Анастасія Пилипенко, Жанна Жигалкевич, URL: <https://orcid.org/0000-0002-5847-1302http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/271697> (дата звернення: 01.03.2023)
7. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. В.А. Дерій, д.е.н., проф. М.В. Гуменна-Дерій, к.с.н., Тернопільський національний економічний університет, URL: [http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2018-2\(40\)-12-18](http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2018-2(40)-12-18) (дата звернення: 01.03.2023)
8. Важливість управління витратами для бізнесу, URL: <https://enterslice.com/learning/cost-management-for-business/> (дата звернення: 01.03.2023)
9. Journal "Economy and the State", URL: <http://www.economy.in.ua/> (дата звернення: 01.03.2023)
10. Neubauer A. B. and Voss A. The Structure of Need Fulfillment European Journal of Psychological Assessment (2016), 34, pp. 220-228 <https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000326>. (дата звернення: 31.01.2023)

Стаття надійшла до редакції 03.03.2023

Статтю рекомендовано до друку 20.03.2023

References

1. Susidenko, O.V. (2015.) Formuvannia systemy zabezpechennia finansovoi bezpeky pidpriemstva [Formation of the system for ensuring the financial security of the enterprise] (Candidate's thesis). Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi. Retrieved from <http://www.khnu.km.ua/root/res/2-21-15-10.pdf> [in Ukrainian].
2. Chorna. M.V., Smirnova, P.V., Bugrimenko, R.M. (2017). Upravlinnia vytratamy: navch. posib. [Cost management: training. manual] Retrieved from <https://xn--e1ajqk.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/12/Upravlyannya-vitratami-CHorna-M.-V..pdf> [in Ukrainian].
3. Vasyuta, V., Tkachenko, A., Razno, (2022). Ekonomika ukraïnskoho biznesu v suchasnykh umovakh [Economics of Ukrainian business in modern conditions]. Halytskyi ekonomichniy visnyk, Volume 78-79, No. 5-6, 138-145 [in Ukrainian].
4. Turylo, A.M., Kravchuk, Yu.B., Turylo, A.A. (2006). Upravlinnia vytratamy pidpriemstva: navchalnyi posibnyk [Enterprise cost management: a study guide]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].
5. Slozko, T. (2013). Metody obliku vytrat chy metody upravlinnia vytratamy: problemy definitsii [Cost accounting methods or cost management methods: problems of definitions]. Bukhhalterskyi oblik i audit, 4, 16-21. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/boau_2013_4_4 [in Ukrainian].
6. Pylypenko, A., Zhigalkevich, Zh. (December 22, 2022). Upravlinnia vytratamy pidpriemstv v umovakh nevyznachenosti [Cost management of enterprises in conditions of uncertainty]. Biznes, innovatsii, menedzhment: problemy ta perspektyvy: III Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia [Business, innovation, management: problems and prospects: III International Scientific and Practical Conference]. Retrieved from <https://orcid.org/0000-0002-5847-1302http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/271697> [in Ukrainian].
7. Derii, V.A., Humenna-Derii, M.V. (2018). Upravlinskyi oblik i analiz biznes-protsesiv u pidpriemstvi [Management accounting and analysis of business processes in the enterprise]. Problemy teorii ta metodologii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu, 2(40), 12–18. Retrieved from [https://doi.org/10.26642/pbo-2018-2\(40\)-12-18](https://doi.org/10.26642/pbo-2018-2(40)-12-18) [in Ukrainian].
8. Ashish M. Shaji. (Jan 28, 2021). The Import ance of Cost Management for Business. Enterslice. Retrieved from <https://enterslice.com/learning/cost-management-for-business/> [in English].
9. Journal "Economy and the State", URL: <http://www.economy.in.ua/> — (access date 03.15.2023)
10. Neubauer, A. B., Voss, A. (2016). The Structure of Need Fulfillment. European Journal of Psychological Assessment, 34, 220-228 Retrieved from <https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000326> [in English].

The article was received by the editors 03.03.2023

The article is recommended for printing 20.03.2023

Svitlana Kulakova

PhD in Economics, Associate Professor

Associate Professor of the Department of Economics, Entrepreneurship and Marketing

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

36011, Ukraine, Poltava City, Pershotravneva Avenue 24

e-mail: slcveta@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-7149-0356

Anastasiia Tkachenko

obtaining higher education, the first (Bachelor) level of higher education

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

36011, Ukraine, Poltava City, Pershotravneva Avenue 24

e-mail: tkachenkoanastasia17@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-4931-0256

Mariia Razno

obtaining higher education, the first (Bachelor) level of higher education

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

36011, Ukraine, Poltava City, Pershotravneva Avenue 24

e-mail: mafinka.14r@gmail.com; ORCID ID: 0009-0004-6002-4693

MODERN ASPECTS OF COST MANAGEMENT OF UKRAINIAN ENTERPRISES

Abstract. Now, in difficult economic conditions in Ukraine, the issue of effective cost management is becoming relevant for enterprises, taking into account the opportunities to stimulate resource savings, forecasting and controlling costs according to the “Expenses-output-profit” system.

Now in our country there is a question of ensuring the stable development of enterprises. First of all, this is due to the military aggression against Ukraine. Business has to resist internal and external negative processes taking place both in the state and outside it.

Entrepreneurs are increasingly in need of support and assistance from economically stable partners. The ability of an enterprise to effectively conduct economic activities is marked by the level of its costs and prime cost, which characterize its ability to provide such a level of financial stability sufficient to avoid the risks of bankruptcy and unprofitability of economic activity.

The above gives an opportunity for stable and dynamic development of Ukrainian enterprises. It is the choice of optimal aspects and methods of cost management that creates the basis for economic stability and competitiveness of enterprises in the world market. Market conditions are increasingly increasing the requirements for the efficient conduct of business activities and maximization of income. This can be achieved in two ways. The first is by increasing income (increase in product prices). The second is the cost optimization method.

It should be noted that in the context of automating the activities of enterprises in the world, the cost optimization procedure based on business process modeling is of particular importance. The issue of cost management in this context still needs a detailed study. Reliable cost estimates are essential for making the right decisions and taking the best action. Therefore, this task requires highly qualified employees of the company to master the techniques and methods of applying certain elements of the cost management structure to solve certain situations. Modern Ukrainian enterprises still need such employees.

In difficult economic conditions for our state, the introduction of more adapted to domestic conditions and the specifics of doing business is important methodologically, due to the need for uninterrupted monitoring of costs and support for the competitiveness of the enterprise.

Key words: *costs, cost management, cost management aspects, cost management methods.*

JEL Classification: D20.

Fig.: 6, table: 1, bibl.: 10.